

V. KRONIKA

ZEBRANIE KOMISJI HISTORII ZGROMADZEŃ STANOWYCH

W ramach XI Kongresu Międzynarodowego Nauk Historycznych w Sztokholmie miało miejsce także zebranie doroczne Komisji Historii Zgromadzeń Stanowych (*Commission Internationale pour l'Histoire des Assemblées d'Etat*), pod przewodnictwem wieloletniej jej prezeski Miss Helen M. Cam, profesora uniwersytetu w Cambridge. Komisja odbyła dwa posiedzenia administracyjne i cztery naukowe w dniach 18—20 VIII 1960 r. Przedyskutowano kilkanaście referatów zgłoszonych na zebrania. Z powodu nieobecności obu referentów spadł z porządku dziennego ważny temat, opracowany przez K. Koranyiego i F. Dumonta, *The Representation of Towns in Assemblies of Estates and Parliaments*. Interesującą wymianę zdań wywołał dwugłos V. Vaněčka i H. Helbiga, *Relations between the Monarchies and representative Assemblies* oraz referat L. V. Czerepnina, *Les relations entre la monarchie et les classe en période de l'insurrection populaire et du code 1648/49*.

W części administracyjnej wybrano nowy zarząd Komisji w osobach Emile Lousse (Louvain) jako prezesa, Vaclava Vaněčka (Praha) jako wiceprezesa i Helmuta Koenigsbergera (Nottingham) jako sekretarza. Uczczono zasługę prof. Cam, wręczając jej I tom księgi pamiątkowej z pracami członków Komisji, m. in. także polskich (K. Koranyiego i K. Górskiego), pt. *Album Helen Maud Cam* (Louvain, Éd. Nauwelaerts 1960). Polski zespół Komisji przekazał jej pismo gratulacyjne. Po szerokiej dyskusji aprobowano dwa projekty międzynarodowych wyborów źródeł do dziejów parlamentaryzmu: pierwszy z nich przedstawił Harry Rothwell (Southampton) na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród kilkunastu krajów — ma on objąć najważniejsze teksty wraz z bibliografią źródłoznawczą według poszczególnych krain aż do końca XV w.; drugi zreferował Gordon Griffiths (Univ. of Washington, Seattle) — polegać ma on na opublikowaniu również wyboru tekstów, ale z ograniczeniem do XVI w. i w układzie nie tyle geograficznym, ile rzeczowym, według stadiów pracy parlamentarnej od konwokacji zgromadzenia aż po jego ogłoszone uchwały. Następne zebranie uchwalono odbyć w 1961 r. na Sardynii.

ALEKSANDER GIEYSZTOR (Warszawa)

OBRONA PRACY DOKTORSKIEJ MGRA ST. SALMONOWICZA

Posiedzenie Rady Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w dniu 21 I 1960 r., poświęcone rozpatrzeniu obrony pracy mgra Stanisława Salmonowicza pt. *Krystian Bogumił Steiner (1746—1814), prawnik, historyk i literat polskiego Oświecenia*, otworzył dziekan Wydziału, prof. dr Henryk Świątkowski, krótko charakteryzując dotychczasowy przebieg pracy zawodowej i naukowej kandydata

który swą pracę wykonał w latach 1656—1959, jako aspirant UW pod kierunkiem prof. dra Karola Koranyiego.

Następnie zabrał głos mgr S. Salmonowicz, przedstawiając w zwięzłym autoreferacie cele, tematykę i rezultaty swej pracy. Zasadniczym celem było dokonanie analizy twórczości naukowej Steinera, czyli realizacja zadania wchodzącego w zakres dziejów nauki prawa w Polsce. Praca obejmuje kolejno następujące grupy zagadnień: charakterystykę celów badawczych pracy oraz stan dotychczasowych badań nad postacią Steinera (r. I), rys biograficzny omawianej postaci (r. 2), określenie roli Steinera w życiu literackim jego epoki, jako redaktora „Polnische Bibliothek” (1787—1788) oraz „Biblioteki Warszawskiej Literatury Zagranicznej i Narodowej” (1788) (r. 3) oraz rys ogólnego rozwoju nauk historycznych i prawnych wieku XVIII, z szczególnym uwzględnieniem Niemiec i Polski (r. 4 i 5). Ta część pracy miała za zadanie umożliwienie autorowi rzucenia twórczości naukowej Steinera na odpowiednie tło historyczne. W obszernym rozdziale 6 dokonał autor szczegółowej analizy twórczości naukowej Steinera; zwracając szczególną uwagę na rozprawę Steinera o skartabellacie oraz jego dzieło o zagadnieniu nietykalności szlacheckiej, związane swą genezą ze słynną sprawą Adama Ponińskiego, stawionego za zdradę kraju przed sąd sejmowy. Ostatnie dwa rozdziały pracy zawierały rezultaty przeprowadzonych analiz. Autor kolejno scharakteryzował poglądy naukowe i społeczne Steinera, omówił zagadnienie metody naukowej i języka jego prac oraz odrębnie zajął stanowisko wobec kwestii narodowości Krystiana Bogumiła Steinera, stwierdzając, iż ujęcie jego postaci jako Polaka w ramach dziejów nauki prawa w Polsce nie powinno budzić żadnych wątpliwości.

Jako pierwszy z recenzentów zabrał głos prof. dr Michał Patkaniowski (UJ), który, podobnie jak i pozostali recenzenci, przedstawił ustnie jedynie najważniejsze wnioski i opinie ze swej obszernej pisemnej oceny, przedstawionej Radzie Wydziału Prawa UW. Wybór tematu pracy oraz jego wykonanie znalazły pełne uznanie recenzenta, który szczególnie pozytywnie ocenił przemyślaną konstrukcję pracy oraz jasność wywodów autora. Analizując poszczególne rozdziały pracy, recenzent zwrócił szczególną uwagę na rozdział czwarty pracy, poświęcony głównie rozwojowi nauki niemieckiej, a oparty o szeroką podstawę erudycyjną. Wśród podniesionych kwestii należy wymienić zastrzeżenia odnośnie do samego tytułu pracy, rozszerzonego zbyt znacznie przez słowo — literat, wyolbrzymiające tę stronę działalności Steinera. To stanowisko poparł prof. dr Bogusław Leśnodorski w dyskusji.

Dalsi recenzenci, prof. dr Władysław Sobociński (UW) i doc. dr Zbigniew Zdrójkowski (UW) przyłączyli się w swych wypowiedziach do pozytywnej oceny prof. Patkaniowskiego. Z podniesionych przez prof. Sobocińskiego w jego dłuższej wypowiedzi kwestii dyskusyjnych należy wymienić zastrzeżenia pod adresem autora do nadmiernego podkreślenia „obiektywistycznego” podejścia przez Steinera do badanych problemów, najczęściej o wyraźnym oddźwięku politycznym czy społecznym, oraz takiego ujęcia kwestii stosunku Steiner — Bandtkie, iż czytelnik nabiera niesłusznego przekonania o małej oryginalności poglądów tego ostatniego.

Następnie w dyskusji głos zabrał prof. dr Bogusław Leśnodorski (UW), przyłączając się do wyrażonej przez recenzentów pochlebnej oceny walorów dyskutowanej pracy, poruszył jednak cały szereg problemów wątpliwych. W szczególności, powołując się na najświeższe prace historyków NRD, wskazał, iż słusznie autor zwrócił uwagę na wpływ ośrodka lipskiego na działalność Steinera. Ostatnie badania pozwalają bardzo poważnie rozszerzyć zakres wpływów saskich na rozwój

spraw polskich zwłaszcza okresu wczesnego Oświecenia, które to pojęcie wymagać będzie zapewne cofnięcia się w czasie. Zdaniem prof. Leśnodorskiego szereg sformułowań mgra Salmonowicza jest nazbyt kategorycznych. Autor niesłusznie akcentuje nikły stan nauki prawa w Polsce XVIII w., nie biorąc pod uwagę wielu jej niewątpliwych osiągnięć.

Prof. dr Adam Vetulani (UJ) w krótkim wystąpieniu wskazał na korzyści współpracy dwóch ośrodków historycznoprawnych: Krakowa i Warszawy, której wyrazem była m. in. wykonana w Warszawie pod kierunkiem prof. Koranyiego praca mgra Salmonowicza. Pracę tę ocenił pozytywnie, podkreślając, iż autor uniknął w konstrukcji pracy wielu niebezpieczeństw, związanych z publikacjami poświęconymi postaciom wybitnych pisarzy prawników okresu staropolskiego.

Na zakończenie zabrał głos mgr S. Salmonowicz odpowiadając zarówno na głosy w dyskusji, jak i na zawarte w pisemnych recenzjach opinie recenzentów.

Rada Wydziału Prawa UW, po przeprowadzeniu tajnego głosowania, postanowiła przyjąć pracę i nadać mgrowi Stanisławowi Salmonowiczowi tytuł doktora nauk prawnych.

OBRONA PRACY DOKTORSKIEJ MGR K. BUKOWSKIEJ

Posiedzenie Rady Wydziału Prawa UW w dniu 19 XI 1959 r. poświęcone rozpatrzeniu obrony pracy doktorskiej mgr Krystyny Bukowskiej pt. *Tomasz Drezner, polski romanista XVII w. i jego znaczenie dla nauki prawa ziemskiego*, otworzył dziekan Wydziału Prawa UW, prof. dr H. Świątkowski, przedstawiając zwięzły życiorys oraz przebieg pracy naukowej i zawodowej kandydatki, która swą pracę wykonała jako asystentka UW, pod kierownictwem prof. dra Edwarda Gintowta.

Następnie zabrała głos mgr K. Bukowska, przedstawiając po krótkce założenia i wnioski swej pracy. Praca stanowi wycinek planowanych przez autorkę badań nad problematyką recepcji prawa rzymskiego w Polsce. Zajęcie się w pierwszej kolejności twórczością Dreznera uzasadnia autorka tym, że: 1) był on profesorem Akademii Zamojskiej, uczelni, która w swym założeniu miała przeciwstawić scholastycznemu skostnieniu ówczesnej Akademii Krakowskiej nowy, humanistyczny pogląd na świat, 2) był on też pierwszym prawnikiem, który podjął zadanie opracowania systematycznego wykładu polskiego prawa publicznego i prywatnego oraz postępowania sądowego. Po przedstawieniu krótkiego życiorysu Dreznera mgr K. Bukowska omówiła historyczne tło jego działalności, charakteryzując w szczególności panujące ówczesnie dwie metody nauczania prawa rzymskiego: *mos docendi italicus* i *mos docendi gallicus*. Na tym tle autorka przedstawia działalność naukową i dydaktyczną Dreznera w Akademii Zamojskiej oraz omawia poszczególne rękopiśmienne i drukowane prace Dreznera. Są to w szczególności zachowane rękopisy wykładów Dreznera, *Processus judiciarius Regni Poloniae* (1601), *Similium juris poloni cum jure romano centuria una* (1602), *Institutionum juris Regni Poloniae libri IV* (1613). Na zakończenie autorka zajmuje się zagadnieniem stosunku prawa rzymskiego do prawa ziemskiego w pracach Dreznera. Dochodzi przy tym do wniosku, że Drezner wprowadza definicje i pojęcia teoretyczne, zaczerpnięte z prawa rzymskiego, nigdy nie uznaje jednak mocy posiłkowej tego prawa do prawa ziemskiego. Drezner liczył się wyraźnie z niechęcią szlachty do prawa rzymskiego jako prawa cesarskiego.

Po autoreferacie przewodniczący udzielił głosu referentom.

Prof. dr Kazimierz Kolańczyk (UAM) podtrzymał pozytywną opinię o pracy

mgr K. Bukowskiej, którą złożył na piśmie. Zarzutem, który referent stawia autorce, jest zbyt duża wyrozumiałość, którą zajęła ona wobec Dreznera. Autorka nie ustosunkowała się do niektórych oczywistych błędów zawartych w przedstawieniu przez Dreznera prawa rzymskiego, jak w szczególności: 1) rzekomego dziedziczenia w prawie rzymskim tylko przez mężczyzn, o czym Drezner pisze w *Similiach*, 2) przedstawieniu darowizny jako sposobu przeniesienia prawa własności (*Institutiones*), 3) pomieszczeniu zastawu jako instytucji prawa rzeczowego i zobowiązaniowego. Recenzent zapytuje autorkę czy jej zdaniem Drezner sam nie rozumiał tych instytucji, czy też świadomie symplifikował je na użytek czytelnika polskiego.

Prof. dr Karol Koranyi podtrzymał swą opinię złożoną na piśmie. Nadto podkreślił znaczenie pracy autorki, jako pierwszej pracy podejmującej badania nad prawem rzymskim i polskim. Recenzent uważa, że może zbyt mało podkreśliła autorka znaczenie Zamościa jako ośrodka myśli prawniczej. Rola Zamościa jest tym bardziej godna opracowania, ponieważ był to jedyny ośrodek naukowy, który nie podlegał wpływowi jezuickim.

Po referatach wywiązała się dyskusja.

Prof. dr Bogusław Leśnodorski (UW), podkreślił, że autorka nie uwzględniła dostatecznie tła społeczno-ustrojowego czasów, w których żył Drezner. Drezner jest reprezentantem dwóch ścierających się prądów: ruchu egzekucji praw i ruchu rozkładowego oligarchiczno-szlacheckiego.

Prof. dr Jakub Sawicki w całości podzielił opinię referentów o dużej wartości pracy. Dyskutant zapytał autorkę czy Drezner zajmuje się rolą prawa rzymskiego jako prawa posiłkowego w przypadku istnienia luk w prawie polskim. Podkreślił wagę środowiska naukowego zamojskiego, które wyrosło w opozycji do kosztniejszego środowiska naukowego krakowskiego.

Doc. dr Witold Warkalło zauważył, że w wypowiedziach dyskutantów za mało został podkreślony walor Dreznera, jako romanisty. Praca jest dowodem, że Katedra Prawa Rzymskiego UW podchodzi szerzej do badań nad prawem rzymskim, wiążąc problem prawa rzymskiego z historią prawa polskiego. Badania tego rodzaju mogą mieć, zdaniem dyskutanta, również duże znaczenie dla teorii państwa i prawa.

Prof. dr Witold Czachórski w związku z wypowiedzią prof. K. Kolańczyka zauważył, że do oceny poglądów autorów ówczesnych na prawo rzymskie nie można stosować wyników dzisiejszych badań.

Prof. dr K. Kolańczyk wyjaśnił, że błędne poglądy Dreznera na prawo rzymskie opierały się na źródłach znanych Dreznerowi.

Na zakończenie zabrała głos mgr K. Bukowska, która ustosunkowała się do poruszonych w dyskusji problemów. Odnosnie do kwestii poruszonych przez prof. K. Kolańczyka wyjaśniła ona, że nie prostowała poglądu Dreznera o darowiznie jako sposobie przeniesienia prawa własności, ponieważ uważała ten błąd za oczywisty i nie wymagający omawiania. Materiał, którym autorka dysponuje nie daje niestety podstaw do oceny społeczno-politycznej postawy Dreznera. Odnosnie do kwestii posiłkowości prawa rzymskiego w Polsce wyraża pogląd, że Drezner przyznawał rolę posiłkową prawu rzymskiemu *imperio rationis*, ale nie *rationis imperio*. Mgr K. Bukowska podziękowała wszystkim uczestnikom dyskusji, recenzentowi pracy, prof. K. Kolańczykowi oraz swym nauczycielom, profesorom: E. Gintowtowi, K. Koranyiemu i J. Sawickiemu.

Rada Wydziału Prawa UW, po przeprowadzeniu tajnego głosowania, postanowiła jednomyślnie przyjąć pracę i nadać mgr Krystynie Bukowskiej tytuł doktora nauk prawnych.

OBRONA PRACY DOKTORSKIEJ MGR K. SÓJKA-ZIELIŃSKIEJ

Posiedzenie Rady Wydziału Prawa UW, w dniu 21 I 1960 r., poświęcone rozpatrzeniu obrony pracy doktorskiej mgr Katarzyny Sójka-Zielińskiej pt. *Fideikomisy rodzinne w prawie pruskim XIX i pocz. XX wieku*, otworzył dziekan Wydziału Prawa UW prof. dr H. Świątkowski, przedstawieniem krótkiego życiorysu i przebiegu pracy naukowej kandydatki, która wykonała swą pracę jako aspirantka UW pod kierunkiem prof. dra Karola Koranyego.

Następnie zabrała głos mgr K. Sójka-Zielińska, przedstawiając po krótko główne założenia i wnioski swej pracy. Celem pracy było przedstawienie rozwoju historycznego jednej z instytucji niemieckiego prawa prywatnego — fideikomisów rodzinnych — na przełomie feudalizmu i kapitalizmu. Dzieje tej instytucji wiązały się najściślej z przemianami polityczno-ustrojowymi i społecznymi Niemiec tej epoki. Ordynacje rodowe, mające na celu związanie wielkiej własności ziemskiej i utrzymanie jej nienaruszalności za pomocą szeregu ograniczeń o charakterze feudalnym, służyły tym samym bezpośrednio utrwaleniu przodującej pozycji społecznej i wpływów politycznych junkierstwa. Historia fideikomisów jest również znamienym przykładem „pruskiej drogi” rozwoju kapitalizmu w rolnictwie, którą autorka starała się zanalizować od strony zmian postępujących w nadbudowie prawnej. Chodziło jej o odpowiedź na pytanie, jakimi drogami normy prawa o fideikomisach dostosowały się do nowych potrzeb, wynikających z rozwoju stosunków kapitalistycznych w rolnictwie. Dotyczyło to przede wszystkim zmian w dziedzinie prawa własności majątku powierniczego, stopniowego przezwyciężania koncepcji feudalnych na rzecz burżuazyjnych pojęć prawa własności. Autorka starała się wydobyć z całokształtu prawnej problematyki ordynacji rodowych tylko te problemy, które świadczyły o feudalnym charakterze instytucji i te momenty zostały przedstawione w ich rozwoju historycznym, począwszy od przepisów Landrechtu pruskiego z 1794 r., poprzez reformy agrarne I połowy XIX w., walkę o zniesienie fideikomisów w epoce rewolucji 1848 r., zmiany prawne w okresie światowego kryzysu agrarnego, a skończywszy na projektach reform z początków XX w. Zdaniem autorki zmiany prawa o fideikomisach w omawianej epoce zmierzały do nadania ordynatom tego minimum samodzielności w sferze prawnej, którego wymagały interesy ekonomiczne dóbr związanych węzłem powiernictwa. Jednocześnie zaś prawo pruskie konsekwentnie rozbudowywało koncepcje istnienia własności podzielonej między ordynatem i wyczekiwaczami, rozszerzało uprawnienia rodu, jako właściciela zwierzchniego, a tym samym przyczyniało się do wskrzeszenia feudalnych koncepcji *Familienvermögen*, koncepcji rodu, jako kontynuatora tradycji starogermańskich i ducha narodowego. Także projekty reform z początków XX w. były właściwie powtórzeniem dawnych zasad, ale przyobleczone w nową formę, odpowiadającą nowoczesnym pojęciom prawnym.

Jako pierwszy z recenzentów przemawiał prof. dr Tadeusz Cieślak (SGSZ), podkreślając na wstępie, że podjęty temat jest ciekawą ilustracją specyfiki junkierskiego państwa pruskiego, przechowującego po blisko połowę XX w. instytucje prawne, których zadaniem była ochrona przywilejów stancowych. Omawiając poszczególne części pracy prof. T. Cieślak zgłosił szereg postulatów dokonania pewnych uzupełnień, szczególnie przez dokładniejszą charakterystykę instytucji powiernictwa w innych krajach europejskich, a szczególnie przez rozbudowę analizy stosunków polskich oraz funkcji fideikomisów w polityce narodowościowej junkierstwa na terenach zaboru pruskiego. Referent wyraził również odmienny pogląd na wagę problemu fideikomisów w okresie Wiosny Ludów, twierdząc, że autorka nieco przeceniła znaczenie walki o zniesienie fideikomisów, a przez to zatarty został

właściwy charakter rewolucji. Dużym walorem tej części pracy jest gruntowna i interesująca analiza wszystkich kierunków politycznych i prawnych, występujących w czasie debat parlamentarnych nad tym problemem.

Drugi z recenzentów, prof. dr Witold Czachórski stwierdził, że zadanie swoje widział przede wszystkim w ocenie czy i o ile autorka w swych rozważaniach o charakterze historycznoprawnym uwzględniła i należyście uwypukliła elementy dogmatyczne badanej instytucji prawnej. Tak rozumiana ocena wypadła — podkreślił prof. W. Czachórski — pochlebnie dla autorki, która potrafiła dać w pracy charakterystykę podstawowych problemów dogmatycznych na tle szerokiej problematyki społeczno-politycznej i prawnej ówczesnych Niemiec. Referent podkreślił rzucające się w oczy bogactwo wykorzystanej literatury. W uwagach szczegółowych referent proponował uzupełnienie poglądów doktryny na temat stosunków prawnych między uprawnionymi do fideikomisu, koncepcją R. Iheringa o istnieniu „własności podzielonej w czasie”, ze względu na oryginalność koncepcji i nazwisko autora. W konkluzji prof. W. Czachórski uznał pracę za wartościowy wkład dla przyszłych badań nad całością problematyki ordynacji rodowych w Polsce okresu międzywojennego.

Następnie w dyskusji głos zabrał prof. dr Michał Patkaniowski (UJ), który podkreślił, że jest to praca ściśle prawnicza, łącząca umiejętnie zagadnienia dogmatyczne z ich rozwojem historycznym. Dyskutant wysunął kilka sugestii m. in. silniejszego podkreślenia stanowiska Bismaroka w kwestii fideikomisów, a przede wszystkim szerszego omówienia sprawy fideikomisów magnatów polskich na terenach byłego zaboru pruskiego.

Doc. dr Andrzej Stelmachowski podkreślił, że historia instytucji prawnej fideikomisów rodzinnych w Niemczech jest szczególnie interesująca na tle ogólnych tendencji rozwojowych niemieckiego prawa cywilnego, zmierzających do związania i utrwalenia własności ziemskiej w ogóle.

Prof. dr Henryk Świątkowski zajął się obszernie problemem ordynacji polskich z terenów zaboru pruskiego. Mówca na przykładzie m. in. dziejów ordynacji Radziwiłłów czy Hutten-Czapskich wskazywał na ich rolę w procesie germanizacji ziem polskich. Prof. Świątkowski postulował przedstawienie w pracy sprawy fideikomisów z byłego zaboru pruskiego w 20-lecie międzywojennym, na tle ustawodawstwa polskiego.

Prof. dr Władysław Sobociński, przyłączając się do uwag przedmówców w sprawie zaakcentowania w pracy problemu ordynacji polskich, wskazał na kilka prac, które — jego zdaniem — powinny być autorce pomocne przy opracowywaniu tego zagadnienia.

Na zakończenie zabrała głos mgr K. Sójka-Zielińska, odpowiadając na uwagi jakie padły w czasie dyskusji oraz gorąco podziękowała swemu promotorowi prof. drowi Karolowi Koranyiemu i referentom.

Rada Wydziału Prawa UW, po przeprowadzeniu tajnego głosowania, postanowiła jednomyślnie przyjąć pracę i nadać mgr Katarzynie Sójka-Zielińskiej tytuł doktora nauk prawnych.